

FÓRUM – VÍZ A TÁJBAN

Klímaadaptáció konfliktusokkal

A FÓRUM rovat keretében teret nyitunk különleges, vagy talán meglehetősen szakmai viták, eszmecserék kibontakozására. Rovatunkban Borbás Barnabás, a Válasz Online újságírója gondolatait mutatjuk be.

Oázisok a sivatagban

Vízkonfliktus és vízkonszenzus újságírói szemmel

Arra kaptam felkérést a „Víz a tájban – Klímaadaptáció konfliktusokkal” című tanácskozársra készülve, hogy fejtssem ki egyfajta köztes szereplőként, aki találkozik kutatókkal, vízügyesekkel, civilekkel, olykor gazdálkodókkal és döntéshozókkal is, hogy vannak-e közös pontok. Vízkonfliktus vagy vízkonszenzus látszik-e? Hogy áll ez az ügy a nyilvánosságban?

Mindenekelőtt egy jó hír: a téma 2022 óta átment az olvasóknál, nézőknél, hallgatóknál. Szerte a médiában tapasztaljuk, hogy szezonról, évszaktól függetlenül komoly közönséget, vagyis kattintás- és nézőszámot vonz a kiszáradás, az aszály, a vízválság témája. Nem volt ez mindig így. Régen a karcosabb címekkel felszerelt cikkek is könnyen elsüllyedtek az érdektelenségben. Ez egyre ritkább. Csupán két példa: 2025. augusztus közepén nagy képes riportot közzeltünk a dél-alföldi – konkrétan Oros-háza környéki – kukorica- és napraforgóhelyzetről. A cikk sem ment rosszul, de a hozzá kapcsolódó, az aszályban haldokló kultúrnövényekről szóló Facebook-fotógaléria sikere az igazán beszédes: a bejegyzés félmillió felhasználót ért el, a nyár egyik legfelkapottabb posztja lett a Válasz Online-on. A másik példa, hogy a szintén 2025. nyári „Hogyan éljük túl? – Klímaváltozás és alkalmazkodás Magyarországon” című kiadványunk első nyomása bő egy hónap alatt elfogyott.

Ezekből és sok más jelből az derül ki, hogy az emberek megértették, hogy probléma van, amivel foglalkozni kell. Ez nem tűnik nagy eredménynek, de a sajtóban dolgozó emberekként évekig néztük a tagadó kommenteket, olvasói visszajelzéseket. „Nincs is ez!”, „Majd elmúlik!”, „De hát tegnap is esett az eső” – és hasonlók. Éles kontraszt, hogy ezek mára eltűntek. Legrégebben a kutatók és a civilek szóltak, hogy baj van, aztán a vizes ágazat képviselői, és most már a gazdálkodók is. Legutóbb éppen a legnagyobb hazai mezőgazdasági integrátorcég vezére nyilatkozta a Válasznak: „országos és helyi szinten is változtatni kell a vízgazdálkodási szemléletünkön”. Ökológustól nem lenne rendkívüli mondané, agrárvállalkozótól viszont az. Megvan az újabb egyetértési pont.

Itt egy zárójelesnek tűnő, de fontos megjegyzés: viszszatéró élményem, ahogy természetvédők, a vízügyi ágazat képviselői és civilek azt mondják, „végre beszéltünk

egymással”. Olyan kerekasztalok, fórumok, egyeztetések indultak el ’22 óta, amelyekre addig alig volt példa. A szereplők, akik sokszor távolról és gyanakodva méregettek egymást, dialógusban vannak.

Mit tegyünk tehát? A problémák innentől kezdődnek. Érdemes társadalmi szintről nézni, mert ami feljebb van, csupán következmény. Hogyan alkalmazkodik „a nép” a hőhullámos nyarakhoz és az aszályhoz? Ismét a jó dolgokkal kezdem. Ma az Alföldön és szerte az országban úgy lehet találkozni cselekvő, jövőbe mutató megoldást kereső csoportokkal, akár az oázisokkal a sivatagban. Civilek és önkormányzatok, természetvédők és változatos hátterű önkéntesek tetővízgyűjtő rendszereket építenek, dekantált vizet hasznosítanak, mély fekvésű földeket árasztanak. A somogyi patakgyűjtők kezdték évtizedekkel ezelőtt, ma pedig a Nyírségtől a zsámbéki Békáspatakig, a Sárréttől a Csömöri-lápig tenni akaró polgárok vizes élőhelyeket takarítanak, hódort telepítenek, mederemelő gátakat építenek, árkot temetnek, patakot revitalizálnak.

Mi, a Válasznál is bemutattuk riportokban, hogyan vette gondjaiba a perőcsényi hódlápot egy helyi természetvédelmi szervezet, hogyan temet be vízlevezető árkokat a túlcsatornázott Homokhátságon a Zöld Gerilla, hogy hogyan hasznosít tisztított vizet egy kis dél-alföldi település, Ruzsa, élen az elkötelezett polgármesterrel. Nehezen összepályázott, kevés vagy sokszor nulla forintból, hétvégén és szabadidőben vitt küzdelmek ezek. Nem tudok jobb szót: megható látni őket. Ez a fajta cselekvés nem más, mint ösztönös létakarát-nyilvánítás és kultúramegtartás. Ahogy Báder László vízmérnök fogalmazott egyszer: „A kultúra része az, hogy az ember képes megtartani maga körül az életfeltételeit.” A sokfajta tevékenység egy irányba mutat: mérsékelni a vízvesztést, abbahagyni a levezetést. De még ha hozzá is veszem a hivatásos természetvédők és új szemléletű vízügyesek szintén emberfeletti munkáját, azt kell megállapítanom, hogy ezek sajnos tényleg csak oázisok a sivatagban.

Az Alföldön társadalmi léptékben nem a fenti mintázatot látjuk. Hanem egyfelől az elvándorlást: az ezer lakosra jutó fogyás 2024-ben az aszály következményeivel kiemelten sújtott Békés vármegyében volt a legnagyobb a

KSH szerint. Másfelől kényszeralkalmazkodást látunk. A többség számára a megoldás az aszályra és a hőhullámra az, hogy kutat fűt és légkondicionálót szereltet. Ez is ösztönös védekezés, de a többség az ökológiai nevezett megoldásokról vagy nem hallott, vagy nincs ereje a megvalósításukhoz, vagy egyenesen ellenzi azokat. Élénken él bennem egy jellemző beszélgetés, amit a vízmegtartásról és a földek időleges elárasztásáról szóló viták közben folytattam egy alföldi gazdálkodóval. Köntörfalazás nélkül elismerte, hogy súlyos gond a vízhiány – aztán kikérte magának, hogy az ő pincéjét, földjét bármiféle árasztás veszélyeztesse. Volt olyan, aki nem állt meg a szavaknál, és perelt azért, mert nemkívánt víz került a földjére. Aztán nem messze az iménti beszélgetés helyszínétől egy zöldségtermesztő arról beszélt nekem, hogy egyik nyáron a szabadföldi terményei szabályosan megégték – még egyszer: *megégték* – a napon, annyira nincs pára a levegőben, nedvesség a talajban. Ezért ahol csak lehet, hagyni kellene a beszívargást és az árasztást.

Ha a társadalom, a „nép” szintjén ilyeneket látunk, akkor nem csoda, ha ugyanezek a képzetek, ellentétek döntéshozói szinteken is megjelennek, és összeütközéseket szülnek az agrárium és vízügy között, természetvédők és gazdálkodók között, vagy akár e csoportokon belül. Újságíróként itt és most nem dolgom eldönteni ezeket a vitákat, de a történelemből tudom, hogy önmagukban nem ezekkel van a baj. Minden új minőség vitákból születik. Csak az a lényeg, hogy a nap végén ne a magán-, hanem a közjó, a közös érdek számítsa.

Az elmúlt időszakban a riportok, háttérbeszélgetések nyomán kikristályosodott három összefoglaló pont, amely akár felfogható cselekvési sorvezetőként is.

Egy. Fel kell gyorsítani az alkalmazkodást. Ahogy Jordán Ferenc rendszerökológus nyilatkozta: *„Nem a természetnek sürgős, hanem nekünk.”* A természet megteszi, amit tud. A klímaváltozás következtében fajok sokasága tűnik el, de jönnek helyettük újak. Olyanok, mint – hogy e témától távolabbi példát említsek – az amerikai szőlőkabóca, ami az alkalmazkodás új frontját nyitja meg. Mármint nekünk, embereknek, ha akarunk még magyar szőlőt enni és magyar bort inni ebben az életben.

2025 nyarán Jakab Gusztáv biológus-paleobotanikussal nagy területet jártunk be, és írtunk meg riportban a Körös–Maros közén. Fotókkal is gazdagon dokumentáltuk, hogy az élővilág kapcsolatrendszere, amit ökoszisztémának is hívunk, elkezdett fellazulni, majd újraszerveződni. „Mintha elhajítanál egy doboz

SZERZŐ

BORBÁS BARNABÁS 1987-ben született Budapesten. Az ELTE történelem szakán végzett, majd a Heti Válasz munkatársa lett. A Válasz Online társalapítója, melynek 2018-as indulása óta főként történelmi, emlékezetpolitikai, ökológiai és vízügyi témákban szerzője. 2015-ben Junior Prima-díjat kapott.

Legót – mondja Jakab Gusztáv –, aztán a megmaradt darabjaiból és máshonnan behozott elemekből építenél valami újat. Ilyesmi zajlik jelenleg is a szemünk előtt. Az ember átformálta a tájat, a klímaváltozás pedig a csapadékeloszlást. A kettő végzetes kombináció. Ahol járunk, mesterséges táj. Csatornává tett folyók, átalakított rétek, legelők. Felelősségünk van ezért a tájért. A legkevesebb, amit tehetünk, hogy ha víz érkezik ide, akkor ne hagyjuk elfolyni.”

Kettő. Bármilyen országos léptékű változás csak felülről megy, és csak úgy, ha a tömegeket érdekeltté tesszük benne. A kisleptékű példák rendkívül értékesek, erőt adnak, de rendszereket nem mozdítanak meg. Felülről kell lefelé – ahogy a társadalomelmélet mondja: top-down – hatni. Rácz Lajos környezettörténész szokta mondani: *„Mindenkinek annyi a felelőssége, amennyi a kompetenciája.”* Politikusnak, kutatónak, gazdálkodónak, civilnek, újságírónak. A tömegeket pedig érdekeltté kell tenni. Amíg a műanyag dobozon nem volt 50 forint betétdíj, sok polgártárs a kommunális szemétkébe dobta. Mióta van rajta, gyűjti, mint a kisangyal. Ezzel a logikával lehet területet szerezni a víznek, az ökoszisztémának, és elérni még sok minden kedvező változást.

És nem szabad, sőt tilos, hogy a víz ügye elbukjon hatalomtechnikai húzásokon, politikai kisszerűségeken, magánérdekeken. A 19. századi nagy vízrendezést a korabeli magyar elit egy irányba mutató akaratából és forrásaiból valósították meg. Hasonló nekibuzdulásra van szükség.

Három. Társadalmi átgondolás kell. A Magyar Hidrológiai Társaság társelnöke, Váradi József tette fel a kérdést a Válasz Online-nak adott interjúban: miért is akarjuk újra vizesíteni, *„megmenteni”* a Homokhátságot? Milyen gazdaságot, ipart szeretnénk? Mire alkalmas a föld? Átgondolta, feltérképezte bárki a maga teljességében, társadalmi és természeti összefüggéseiben ezt a térséget? Ez hatalmas munka, de nem szabadna megspórolni.

Mi a Válasznál azért kezdtünk el foglalkozni a víz és az ökológia témájával, mert létkérdésnek tartjuk, olyasvalaminek, ami benne van az ország három-öt legfontosabb kérdésében. De ez olyan létkérdés, amire világosan és egyértelműen látszanak megoldások. Sok kilátástalan téma van itthon, Magyarországon – ez messze nem az. Érdemes dolgozni érte. Robert Baden-Powell katonatisztól, a cserkészlet alapítójától származik: *„Igyekeztek ezt a világot kicsit jobb állapotban magatok mögött hagyni, mint ahogy találtátok!”*.

Célnak nem is kevés.